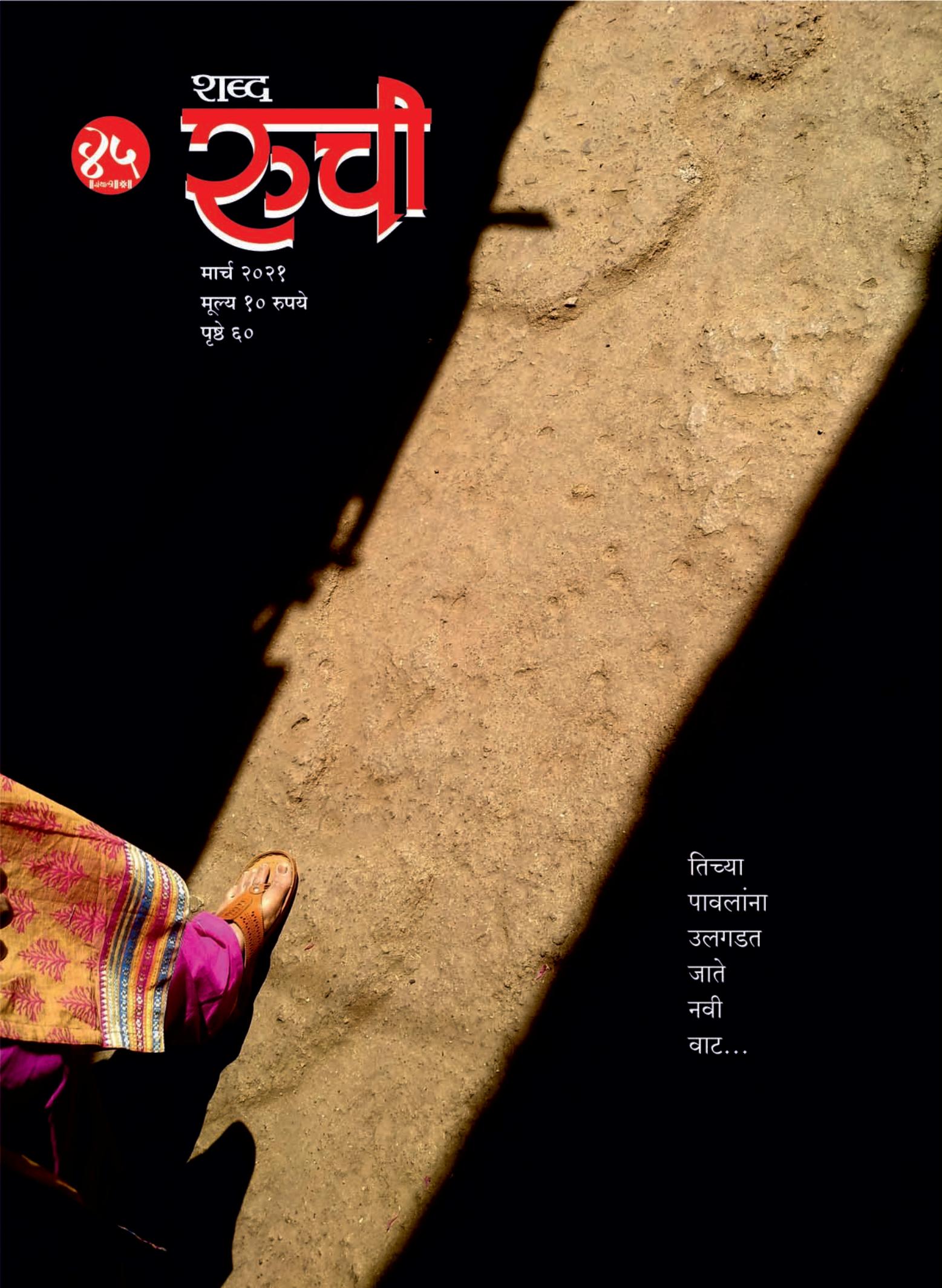

૪૫
॥શાલ્વ॥

શાલ્વ
રુવી

માર્ચ ૨૦૨૧
મૂલ્ય ૧૦ રૂપયે
પૃષ્ઠે ૬૦

તિચ્યા
પાવલાંના
ઉલગડત
જાતે
નવી
વાટ...

प्रतिभा सराफ

अजूनही खूप काही...

“भारतीय भौतिकशास्त्रज्ञ डॉ. रोहिणी गोडबोले यांना फ्रान्स सरकारच्या ‘ऑर्डर नॅशनल दी मेरिट’ या सर्वोच्च पुरस्काराने गौरवण्यात येणार आहे. त्या इंडियन इम्प्रिट्टचूट ऑफ सायन्स, बंगलुरू येथे कार्यरत आहेत. त्यांना मिळालेला सन्मान देशासाठी अभिमानाची बाब आहे.”

एके दिवशी सकाळी अशा बातम्या वर्तमानपत्राच्या पहिल्या पानावर झळकल्या आणि मन अनेक वर्ष मागे माझ्या कॉलेजविश्वात जाऊन पोचते. मी मुंबई विद्यापीठामध्ये भौतिकशास्त्रात एम.एस.सी. करत होते तेव्हा आम्हाला ‘कांटम मेकनिक्स’ (Quantum Mechanics) हा विषय शिकवायला डॉ. रोहिणी गोडबोले नावाच्या प्रोफेसर होत्या, याची सुखद आठवण झाली आणि मन प्रफुल्लित झाले. या लेखासाठी त्यांच्याशी बोलताना मनस्वी आनंद झाला.

डॉ. गोडबोले लिनियर कोलायडरच्या इंटरनॅशनल डिटेक्टर अँडब्हायझरी ग्रुपमध्ये (आयडीएजी) २००७ ते २०१२ या कालावधीत सहभागी झाल्या होत्या. इंटरनॅशनल डिटेक्टर अँडब्हायझरी ग्रुप आयएलसी डिटेक्टरचे संशोधन, संशोधन संचालनालायचा विकास यावर आणि डिटेक्टर डिझाईन गटांवर लक्ष ठेवतो. बंगलुरू येथील भारतीय विज्ञान अकादमीच्या विज्ञानक्षेत्रातील स्त्रियांच्या पुढाकाराबद्दल काम करणाऱ्या सदस्यगटाच्या त्या संस्थापक अध्यक्षा होत्या व सध्या त्या त्याच्या सदस्य आहेत.

‘हिंज बोलॉन्स’ यासारख्या अतिसूक्ष्म कणाविषयी तात्त्विक संशोधन करणाऱ्या जगातील संशोधकांमध्ये त्यांचा समावेश आहे.

‘सायन्स करिअर फॉर इंडियन विमेन’ या विषयावरील भारतीय राष्ट्रीय विज्ञान अकादमीचा अहवाल ‘ट्रेण्ड सायंटिफिक विमेन पॉवर :

व्हॉट फ्रॅक्शन आर वुई लूजिंग अँड व्हाय? (Trained Scientific Women Power : what fraction are we losing and why?) अशा प्रकारचा सर्वे करून घेण्यात आणि तो प्रकाशित करण्यात त्यांचा सहभाग होता.

त्या ‘लीलावतीज डॉट्स’ या १०० निवडक भारतीय संशोधिकांवरील पुस्तकाच्या संपादिका आणि सहलेखिका आहेत.

‘द गर्ल्स गाइड टू ए लाइफ इन सायन्स’ या पुस्तकाच्या सहसंपादिका आहेत.

फ्रान्सचा ‘नॅशनल ऑर्डर दी मेरिट’ सन्मान, फ्रान्स आणि भारत यांच्यातील संयुक्त संशोधन प्रकल्प; तसेच, मूलभूत विज्ञान संशोधनात महिलांचे प्रमाण वाढावे, यासाठी केलेल्या कामगिरीबद्दल २०२१ सालाचा पुरस्कार त्यांना मिळाला. तसेच भारत सरकारकडून पद्मश्री हा पुरस्कार (२०१९) मिळाला. त्यांना मिळालेल्या पुरस्कारांची यादी खूपच मोठी आहे!

मी शाळा-कॉलेजमध्ये असलेले अनेक शिक्षक पाहिले होते. या पार्श्वभूमीवर रोहिणी गोडबोले अतिशय वेगळ्या आहेत, हे पहिल्या लेक्चरमध्ये लक्षात आले. कोणत्याही प्रश्नाच्या मुळापर्यंत जाऊन तिथून सुरुवात करून ते त्या प्रश्नांची उकल करायच्या; तेही न कंटाळता आणि विडता! त्यामुळे माझ्यासहित सगळ्याच विद्यार्थ्यांचा गलका त्यांच्या आजूबाजूला असायचा. त्यांना कोणताही प्रश्न विचारण्याची आम्हाला कधी भीती वाटली नाही. पोस्ट ग्रॅंज्युएशन करत असताना असेही कुठेतरी वाटून गेले की जर आपण एखाद्या कॉलेजमध्ये लेक्चरर म्हणून लागलो तर त्यांच्यासारखे आपल्याला

शिकवता आले पाहिजे! (आता इतके वर्षे शिकवत आहे परंतु 'तसे' जमत नाही, हे मात्र मला कबूल करावेसे वाटते.)

प्रत्येक माणसाच्या आयुष्यात योगायोग जुळून येतातच! एकदा 'इंटरनेशनल युनियन ऑफ प्युअर अँड अप्लाइड फिजिक्स' या विज्ञानाच्या जागतिक परिषदेमध्ये डॉ. रोहिणी गोडबोले यांनी भाषण दिले. त्यानंतरच्या चर्चासत्रात काही महिलांनी येऊन त्यांना सांगितले, की तुम्ही जे काही बोललात, ते आम्हाला आमच्या जगण्याशी निगडित करता आले!

हे त्यांचे मत ऐकून मँडमच्या एक गोष्ट लक्षात आली की मादाम क्युरी किंवा रोझलिंड फ्रॅकलीन यांच्याविषयी आपण जे ऐकलेले असते तेव्हा त्यांचे जग आपल्यापेक्षा वेगळे आहे आणि ह्या मार्गावर वाटचाल करणे हे काही येन्यागबाब्याचे काम नाही असे वाटून त्यांच्याकडून स्फूर्ती मिळूनही आपण तो मार्ग चोखाळण्याचा विचार करत नाही. परंतु आपल्यासारख्या जगात राहणाऱ्या शास्त्रज्ञांबद्दल काही ऐकले अथवा वाचले तर एक म्हणजे त्या गोष्टी जास्त जवळच्या वाटात आणि त्यांनी मिळवलेले यश नोंबर पारितोषिकाइतके मोठे नसले तरी त्यांचा प्रवास आपल्या आवाक्यातला वाटतो. शास्त्राच्या प्रगतीमध्ये काहीतरी वेगळे आणि महत्वाचे काम त्यांनी केलेले असते आणि त्या अगदी आपल्या शेजारच्या घरात राहत आहेत, इतक्या जवळच्या वाटू शकतात. त्यांना हे जमले तर आपणही हे स्वप्न पाहू शकतो असे प्रोत्साहन मिळते. अशा महिलांचा परिचय सर्वसामान्य माणसांसमोर यावा असे त्यामुळे वाटून गेले. शिवाय कोणत्याही शाळेत आपण गेलो आणि विद्यार्थ्यांना दोन शास्त्रज्ञांची नावे विचारली तर त्यांना सामान्यपणे सांगता येणार नाहीत आणि सांगितलीच तरी त्यात कोणत्याही 'महिला शास्त्रज्ञ'चे नाव नक्कीच नसते, ही गोष्ट लक्षात आली. म्हणूनच एकंदरीतच सर्व माणसांसमोर सायन्स क्षेत्रातील महिला 'रोल मॉडेल' आणण्याची त्यांना गरज वाटली.

'Physics is my first love' असं मानणाऱ्या डॉ. रोहिणी

गोडबोले यांना 'महिला शास्त्रज्ञ'साठी खूप काही काम करावेसे वाटते. त्यासंदर्भात त्यांनी पुढे सांगितले की- महिला शास्त्रज्ञांसमोर तर अनेक प्रश्न आहेत. त्या प्रश्नांची सोडवणूक करण्यासाठी त्यांना मदत करणे, त्यांच्या क्षेत्रात महत्वाचे टप्पे ओलांडण्यासाठी सल्ल्याची, सहकार्याची, कुठल्याही प्रकाराच्या आधाराची जरूर असेल तर ती कशी मिळू शकेल याचा विचार करणे हे महत्वाचे आहे. त्याचबरोबर जोमाने पुढे जाण्यासाठी त्यांच्यापुढे काही 'आदर्श' ठेवण्याची गरज आहे. त्यातून त्यांना उमेद तर मिळतेच, शिवाय त्यांनी ठरवलेले ध्येय साध्य करता येते, याविषयीचा आत्मविश्वासही वाढतो. आपण जे करत आहोत ते कोणीतीरी आधी करण्याचा प्रयत्न केलेला आहे आणि त्यांना ते जमलेले आहे, हे दाखवून दिले की त्यांना स्फूर्ती मिळते!

येथे डॉ. रोहिणी गोडबोले यांनी एक उत्तम उदाहरण दिले. रशियन चेस चॅपियन गॅरी कास्पारोव्ह आपल्याला माहीत असतो, परंतु आपण विश्वानाथ आनंद यांचे नाव ऐकतो तेव्हा आपल्याला ते नाव अधिक जवळचे वाटते आणि बुद्धिबळामध्ये प्रावीण्य मिळवू पाहणाऱ्यांची संख्या वाढते. कारण गॅरी कास्पारोव्हपेक्षा विश्वानाथ आनंद आपला, जवळचा वाटतो आणि जास्त सहजतेने आपला 'आदर्श' होतो.

आपल्या घडणीबद्दल त्या सांगतात, प्रामाणिकपणे सांगायचे तर शास्त्राच्या क्षेत्रात माझ्यासमोर कोणतेही 'आदर्श' नव्हते. माझ्या घरात अतिशय हुशार आणि उच्चशिक्षित नातेवाईक होते. त्यांनी भाषा, इतिहास, पॉलिटिक्स या विषयांमध्ये बी.ए., एम.ए. असे शिक्षण घेतलेले होते. त्यांच्यात काही वकील, डॉक्टरही होते. परंतु 'प्युअर सायन्स' घेतलेले कोणीही नव्हते. त्यामुळे या विषयाची माहिती मला जितकी हवी तितकी घरच्या माणसांकडून मिळू शकली नाही.

परंतु मी शाळेत शिकत होते तेव्हा सातवीत असताना 'मेरिट स्कॉलरशिप परीक्षा' देण्याच्या निमित्ताने शाळेतल्या शिक्षिकेच्या पतीकडून मला 'शास्त्र' या विषयाचे अधिक ज्ञान मिळाले. त्यामुळे शास्त्र या विषयाची आवड त्यांच्या शिकवण्यातून खन्या अर्थाने निर्माण झाली. पुढे 'संशोधन' या क्षेत्राकडे वळण्याची आवड 'नेशनल टॅलेंट सर्च'मुळे झाली. तसे 'गणित', 'विज्ञान' किंवा 'संस्कृत' या विषयांमध्ये डॉक्टरेट मिळवण्याचे मी ठरवले होते!

शालेय पातळीवरील 'विज्ञानाचा प्रसार आणि प्रचार' या शिक्षणाच्या संदर्भात विचारलेल्या प्रश्नावर डॉ. गोडबोले म्हणाल्या,

Whether Exam is gendered...?

Whether Teaching is gendered...?

या हेतूसे शिक्षणाकडे मला पाहायचे आहे.

येथे मला मुद्दाम सांगायला आवडेल की लिंगविरहित 'एक शास्त्रज्ञ' म्हणून स्त्री संशोधकांना सन्मान मिळावा यासाठी

डॉ. गोडबोले आग्रही आहेत!

त्या पुढे म्हणाल्या, आमच्या घरात ‘उत्तर रामचरित’ मधल्या या श्लोकाचा अर्थ काय? अशा चर्चा चालायच्या. कळत्या वयात ऐकलेल्या ‘कुमारसंभव’, ‘मेघदूत’, ‘उत्तर रामचरित’ यातील काही द्विपदी आणि नोंदी आजही लक्षात आहेत. मात्र ‘प्युअर सायन्स’ आपल्या आपणच कळत गेलं.

‘माझी आई आणि माझे वडील हेच माझे रोल मॉडल होते’ हे सांगायला मला अभिमान वाटतो. ते शास्त्रज्ञ नव्हते परंतु आयुष्मामध्ये चांगले कसे, काय करता येईल आणि जो मार्ग निवडला आहे त्या मार्गावर कसे चालत राहता येईल, हे त्यांनीच आम्हा मुर्लीना उत्तमरीत्या शिकवले. जे शिक्षण घरातच मिळाले त्याचा आजही नक्कीच उपयोग होतो आहे!

गोडबोलेमॉडम यांच्या आईचा विषय निघाला म्हणून त्यांच्याविषयी अधिकची माहिती देते. त्यांच्या आई उत्तम दर्जाच्या कविता लिहायच्या. बहिणीही कविता लिहितात आणि हे सांगताना रोहिणी गोडबोले म्हणाल्या, की तरुण वयात त्याही कविता लिहायच्या! अलीकडे त्यांनी त्यांच्या आईच्या आठवर्णीचे एक पुस्तक प्रसिद्ध केले. यासंदर्भात त्यांना एक आठवण झाली ती अशी, की एका वर्षी त्या पहिली ते अकरावी या शाळेतल्या सर्व तुकड्या, सर्व वर्गात मिळून पहिल्या आल्या. ही गोष्ट त्यांनी आईला सांगितली तेव्हा आई थोडीशी नाखुश दिसली आणि म्हणाली, की तू मुलगा असतीस तर! मग डॉ. रोहिणीताई म्हणाल्या की त्याने काय फरक पडतो? आणि त्यांच्या आईला हे वाटले की खरेच काय फरक पडतो? या प्रसंगावर त्यांच्या आईने लिहिलेली ही कविता-

आज माझ्या परीक्षेचे फळ तुझ्या हाती आले
आणि तुझ्या डोळ्यांतून पूर अशूचे लोटले
'नाव लावणारा' पुत्र, नाही होणे गं हातात
'नाव काढणारी' कन्या, आई होइन मी निश्चित!

मुलगा असो की मुलगी, त्याने कोणाचे नाव 'लावले आहे' यापेक्षा कशाप्रकारे आपले नाव 'काढले आहे' हे जास्त महत्वाचे आहे, ही गोष्ट आईने किती सहजपणे कवितेच्या चार ओर्लींमधून सांगितली, असे त्या आपल्या आईविषयी सांगताना मलाही त्या वर्गात किती आत्मीयतेने शिकवायच्या ते आठवले. 'कांटम मेक्निक्स' सारखा रुक्ष आणि समजायला कठीण विषय शिकवताना, विज्ञान विषयाची गोडी लागावी यासाठीही त्या प्रयत्नशील असायच्या! आता यूरुव्यूवर त्यांची कितीतरी भाषणे ऐकता येतात. सायन्स संशोधनातल्या इतक्या कठीण गोष्टी त्या अशा काही उत्साहाने आणि रोजच्या जीवनातील समर्पक उदाहरणे देऊन सांगतात की ते व्याख्यान संपूर्च नये असे वाटते!

रोहिणी गोडबोले यांची आई अतिशय कष्टाने उच्चशिक्षित झाली. आईसारखी काही माणसे असतात आणि अप्रत्यक्ष शिकवतात. म्हणूनच डॉ. गोडबोले यांनी संशोधन करणाऱ्यांना अशी स्फूर्ती देण्याचे काम 'लीलावतीज डॉटर' या पुस्तकातून

डॉ. राम स्वामी यांच्या सहयोगाने केले. या पुस्तकामुळे ज्या सर्व स्त्रियांवर हे लिहिले आहे, त्यांना त्यांच्या कष्टाचे फळ मिळाल्यासारखे वाटले; हा दुहेरी आनंद गोडबोलेमॉडम यांना मिळाला.

मी जेव्हा मुंबई विद्यापीठात एम.एस.सी.ला शिकत होते तेव्हा आम्हाला शिकवत असलेल्या किंवा गेस्ट लेक्चरर म्हणून येणाऱ्या त्यांच्या सहकाऱ्यांबद्दलच्या आठवर्णीना उजाळा देण्याविषयी गोडबोलेमॉडम यांना सांगितले.

त्या मुंबई युनिवर्सिटीमध्ये प्रोफेसर होत्या तेव्हा डॉ. रंगवाला हे 'फिजिक्स'चे हेड ऑफ द डिपार्टमेंट होते. त्यांच्यामुळेच त्यांना कॉलेजमध्ये शिकवण्याचे काम करताना, कधी टी.आय.एफ. आर. संस्थेत जाणे असो किंवा देशापरदेशात भाषण करायला जाणे, कॉन्फरन्सला जाणे असो, सहज शक्य झाले. रंगवालासारांनी प्रशासकीय पातळीवर नैतिक साहाय्य केलेच, शिवाय भरभरून पाठिंबाही दिला. केवळ त्यांच्यामुळेच संशोधनाचे काम करण्यासाठी त्यांना यथायोग्य वाब मिळाला, याचे संपूर्ण क्रेडिट त्यांनी सरांना दिले. रंगवालासार हे आदर्श आणि बौद्धिमान शिक्षक आहेतच, तसेच उत्तम माणूस आहेत, हे सांगताना 'मी नशीबवान आहे की मला काळजीवाहू ज्येष्ठ सहकारी लाभले.' हे मात्र गोडबोलेमॉडम यांनी आवर्जन सांगितले.

अत्यंत हुशार आणि भारदस्त व्यक्तिमत्त्व असणारे ज्येष्ठ शास्त्रज्ञ डॉ. जयंत नाराळीकर यांसारख्या शास्त्रज्ञांबोरबोलप्याचा आणि काही समित्यांवर बोरोबरीने काम करण्याचा योग त्यांना आला होता.

डॉ. रोहिणी गोडबोले यांच्या एका भाषणात मी त्यांना 'पंचमहाभूते' याविषयी बोलताना ऐकले होते. त्यावर अधिक प्रकाश टाकावा अशी त्यांना विनंती केली तेव्हा त्यांनी सांगितले, की अगदी सुरुवातीच्या काळापासून मानवाला एक प्रश्न पडायचा की, नेमके 'काय मूलभूत आहे?' भारतामध्ये आपण 'पंचमहाभूते' म्हणजे पृथ्वी, आप, तेज, वायू आणि आकाश समाविष्ट आहेत, याने विश्वाची निर्मिती झाली आहे असे मानायचो तर ग्रीकमध्ये पृथ्वी, तेज, वायू, आकाश या चार घटकाने विश्व निर्माण झालेले आहे, असे मानले जायचे. हा साधारण दोन हजार वर्षांनंतर बौद्धिक-वैचारिक प्रवास थांबलेला आहे आणि आता 'कण भौतिकी'ने (पार्टिकल फिजिक्स) असे सिद्ध झाले आहे की हे मूलभूत कणांचे जग 'काकर्स', 'लेप्टॉन्स' आणि त्यांच्यामधील अपकर्षण अथवा आकर्षण याला जबाबदार असलेले गेज बोसान्स यांनी बनलेले आहे. त्यासाठी जे गणिती सिद्धांत मांडले गेले ते बोरबर आहेत, याचा शेवटचा पुरावा म्हणजे L H C ला सापडलेला हिग्स बोसॉन (Higgs Boson). तो ह्या गटातील शेवटचा मूलकण. विश्वातील मूलकण कोणते या प्रश्नाचे शेवटचे उत्तर सध्या तरी या मूलकणांच्या समूहात आहे .

खेरे तर जग बदलणारे शास्त्रज्ञ असतात! तरीही ते कोणाचे 'आदर्श' असत नाहीत किंवा ज्या प्रमाणात मिळायला हवे त्या प्रमाणात त्यांना सेलिब्रिटी स्टेटस मिळत नाही याविषयी मी

गोडबोलेमॅडमना विचारले. तेव्हा त्या म्हणाल्या, ‘शास्त्रज्ञांना सेलिब्रिटी स्टेटसची काही गरज नाही, पण आपल्या सर्वांना शास्त्राच्या आपल्या आयुष्यातल्या महत्त्वाच्या स्थानाची जाणीव हवी. सर्वसामन्य माणसांचे जाऊ द्या, परंतु उच्चशिक्षित, शास्त्राचे शिक्षण घेतलेली किंती माणसे एखाद्या प्रश्नाचा अभ्यास करून व्हॉट्सअॅपवर स्टेटमेंट टाकतात? किंवा ज्या काही गोष्टी व्हॉट्सअॅपवर येतात. त्यापुढे पाठवण्याआधी हे बरोबर असेल की नाही, शक्य आहे की नाही, या प्रश्नाचा किंती जण विचार करतात? किंती उच्चशिक्षित (इंजिनीयर, डॉक्टर) वैरे शास्त्राची बांधिलकी जपतात हा प्रश्न आहेच. त्यामुळे लोकांना शास्त्रज्ञांची माहिती असावी की नसावी यापेक्षा लोकांना ‘शास्त्रीय दृष्टिकोन’ असायला हवा, असे मात्र मनापासून वाटते.’

या मुलाखतीदरम्यान काही महत्त्वाचे मुद्दे डॉ. गोडबोले यांनी मांडले-

‘मानवता आणि शास्त्र’ हे दोनही विद्यार्थ्यांना शिकवणे महत्त्वाचे आहे. त्यामुळे एखाद्या आय.ए.एस. ऑफिसरला शासनाच्या एखाद्या शास्त्रीय धोरणाबद्दल निर्णय घेताना बरोबर निर्णय घ्यायला मदत करेल असे ज्ञान असेल आणि शास्त्रज्ञांना आपली सामाजिक बांधिलकी काय आहे ह्याची जास्त चांगली कल्पना येईल.

शास्त्रीय दृष्टिकोन हा प्रत्येकामध्ये यायला हवा. विज्ञानाची कोणतीही डिग्री (डॉक्टर, इंजिनीयर अशी) असलेल्या माणसांमध्ये तो असतोच, असे नाही. तो कसा तयार होईल आणि तो कसा जोपासता येईल, हे शैक्षणिक क्षेत्राचे काम आहे. ‘कोविड’च्या निमित्ताने हेच जास्त मोठ्या प्रमाणावर प्रत्येकास आले. शास्त्रज्ञांची जबाबदारी किंवा कर्तव्य आहे की थोडे समाजाभिमुख होऊन समाजाला समजावून देणे आणि सर्वांत महत्त्वाचे म्हणजे जनमानसात ‘शास्त्रीय दृष्टिकोन’ रुजवणे!

जीवनात आनंदही खरोखरी महत्त्वाचा आहे, याच विचाराने, रोहिणी गोडबोले यांना, आपल्या व्यग्र जीवनात खरेच मोकळा वेळ मिळतो का? किंवा मिळाला तर त्या नेमका त्याचा उपयोग कसा करतात? त्यांचे आनंद कोणते? याची उत्सुकता मला होतो. याबद्दल मी थोडे घाबरतच विचारले, पण त्या मात्र या प्रश्नांवर खूप भरभरून मोकळेपणाने बोलल्या.

‘मी टीव्ही पाहते.’ असे मनापासून हसून सांगितले. त्यांना प्रवास आवडतो. त्यामुळे सर्व निसर्ग आणि डिटेक्टिव्ह मालिका पाहायला आवडतात असे सांगितले. डिटेक्टिव्ह शोमध्ये आपली उत्सुकता ताणली जाते. आपणाही पुढे काय असेल, अशा तन्हेने विचार करतो, तर कधी गंमत अशी असते की डोके गहाण ठेवूनही आपण ते पाहू शकतो. ‘आघाता क्रिस्टी’ यांच्या कांदंबीवर आधारित मालिका त्या पाहतात. प्रसिद्ध लेखक ‘जॉन लकार’ यांच्या कांदंबन्या झापाटल्यासारखा त्यांनी वाचल्या आहेत. या कांदंबन्यांवर चित्रित झालेल्या मालिका वा सिनेमे त्या आवडीने पाहतात. एकंदरीत टीव्ही वा तत्सम ऑनलाईन कार्यक्रम कामात बदल आणि आनंदाचा भाग

म्हणून त्या पाहतात.

डॉ. रोहिणी गोडबोले यांना साहित्याची कितपत आवड आहे याचीही मला उत्सुकता होती.

‘I am almost an Omnivorous!’ म्हणत त्या पुस्तकांच्या दुनियेत दंग झाल्या. माझ्याशी बोलता बोलता भारावून जात त्यांच्या पुस्तकाच्या कपाटांसमोर जाऊन उभ्या राहिल्या आणि बोलू लागल्या, की चांगले जुने साहित्य भरभरून वाचले आहे, पण अलीकडच्या काळातील साहित्य फारसे वाचनात आले नाही. लहानपणी ‘शिरवाडकरांच्या कविता’, ‘नटसप्राट’सारखी नाटके, ह.ना. आपटे यांच्या ‘मी’, ‘पण लक्षात कोण घेतो?’ या कांदंबन्या लहानपणी वाचल्याचे त्यांच्या लक्षात आहे. कॉलेजमध्ये असताना भालचंद्र नेमाडे यांचे साहित्य वाचले होते आणि अलीकडच्या काळात नुकतीच नेमाड्यांची सगळी पुस्तके आणून वाचली, काही अर्थातच परत वाचली. पु.लं.ची पुस्तके, ग.दि.मा. यांच्या कविता, व्यंकटेश माडगूळकरांची पुस्तके असे सांगण्यासारखे खूप आहे. बाबूजींनी गायलेली, ग.दि.मा. यांनी लिहिलेली गाणी ऐकती की बालपण आठवते, असे म्हणाल्या. संदीप खरे आणि सलील कुलकर्णी यांच्या ‘नामंजूर’नेही दिल खुश होतो. बेस्ट सेलर पुस्तकेही त्या वाचतात. क्रिमिनल, डिटेक्टिव कथा आवडतात हे आवर्जून सांगितले. ‘ग्रीशाम’, ‘हॅरी पॉटर’, ‘इसॅक ॲसिमोव्ह’, ‘विल्यम डारलिम्पल’ आणि इटालियन आ॒थरची इंग्रजी भाषांतरित ‘डॉन कॅमिलो सिरीज’, जी थोडी विनोदी आहे. अर्थातच याशिवाय काही क्लासिक म्हणजे, ‘टॉलस्टॉय’, डोस्टोव्हस्की झोला, ऑस्कर वाईल्ड, अलेक्सान्द्रे सोलझेन्यत्यन्यन अशा अनेक लेखकांच्या पुस्तकांचे उल्लेख त्यांनी केले. बोलता-बोलता गोडबोलेमॅडम म्हणाल्या की त्यांना जर्मन भाषा अवगत आहे आणि या भाषेतील ‘हरमन हेस, बरटॉल्ट ब्रेच्ट’ इत्यादी लेखकही वाचले आहे. एकंदरीत त्यांनी अफाट आणि अवांतर पुस्तकवाचन केले आहे. त्यांच्या वाचनाचा एक विस्तृत पट त्यांनी उभा केला! आणि त्यांना अनेक विज्ञानविषयक पुस्तके लिहायची आहेत, असा गौप्यस्फोटही केला.

डॉ. गोडबोले यांना मी शेवटचा प्रश्न असा विचारला, की आतापर्यंत तुम्हाला कोणीही विचारला नाही असा प्रश्न, ज्याविषयी तुम्हाला काही सांगावेसे वाटते?

या प्रश्नावर मॅडम फक्त खळखळून हसल्या. कोणेही उत्तर देणे टाळले. मला असे वाटते की दिवसातले चोबीस तास ज्यांना अपुरे पडतात आणि रोजच विद्यार्थ्यांकडून, संशोधकांकडून, मीडियाकडून अनेक प्रश्नांची त्यांच्यावर इतकी सरबत्ती होते की असा कोणताही प्रश्न त्यांना विचारायचा कोणी बाकी ठेवलेला नाही! तरीही त्यांच्याकडे खूप काही सांगण्यासारखे आहे, हे मात्र निश्चितच!

- प्रतिभा सराफ

भ्रमणध्वनी : +९१ ९८९२५३२७९५

pratibha.saraph@gmail.com